

ÜLEVAADE RAHVARAAMATUKOGUDE LASTETÖÖST VABARIIGIS 2012

*Anneli Kengsepp, Tallinna Keskraamatukogu laste- ja noorteteeninduse
pearaamatukoguhoidja*

Sisukord

ÜLEVAADE RAHVARAAMATUKOGUDE LASTETÖÖST VABARIIGIS 2012.....	1
Sisukord.....	1
Numbreid.....	2
Raamatukogutöö „kaikad kodaras“.....	3
Mis on hästi ja teeb rõõmu.....	3
Mida tehakse lapse ja raamatu kokkusaamiseks.....	4
Suursuguseid ettevõtmisi.....	5
Veel lennukaid tegemisi.....	5
Kallid külalised.....	8
Väike laps on A ja O.....	8
Koolivaheaeg.....	9
Suvi!.....	10
Toremaid näitusi.....	11
Näidendid.....	11
Mängud.....	12
Noortele.....	13
Raamatutest, lugemisest ja soovimisest.....	15
Uued kogud.....	15
Kogude täiendamisel tähelepanekuid.....	16
Mida loetakse.....	17
Näiteid lugemissoovitustest.....	17
Arvutid, arvutimängud, e-lugered.....	18
Pai lugejatele.....	19
Reklaam ja kingitused.....	19
Raamatukogu tagalatoõ lastega.....	20
Koostöö ja töö lastega tegelevate täiskasvanutega.....	20
Vabatahtlikud.....	21
Mida raamatukoguhoidja tahab.....	22
Lõpetuseks.....	22

Numbreid

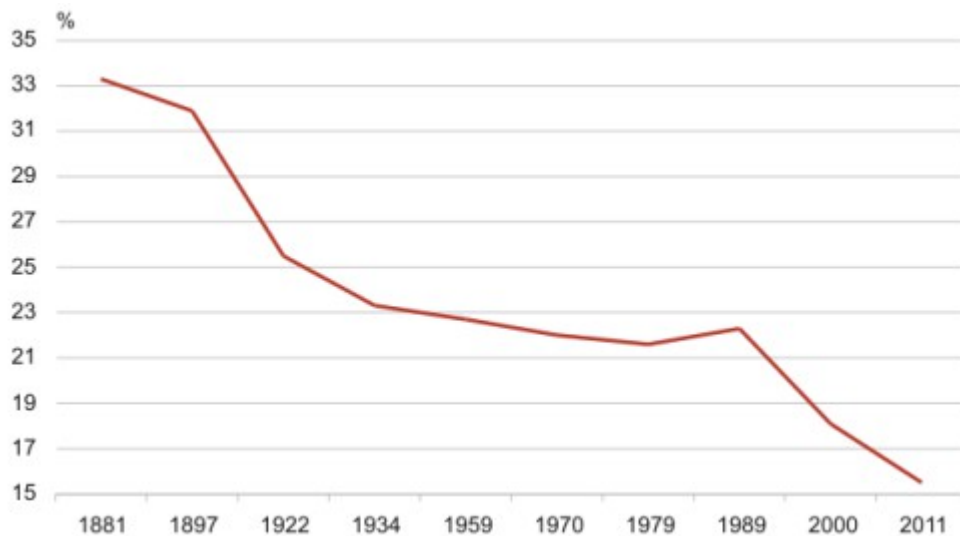
Eesti rahvaraamatukogude kuni 16-aastaste lugejate koondstatistika peamised näitajad:

	2011	2012	muutus
Lugejaid	93 874	92 001	-2%
Külastusi	1 630 568	1 578 839	-3%
Laenutusi	1 426 368	1 386 142	-3%

Eesti rahvastik, sündnid 2003-2012

2003	13 036
2004	13 992
2005	14 350
2006	14 877
2007	15 775
2008	16 028
2009	15 763
2010	15 825
2011	14 679
2012	14 056

0-14-aastaste osatähtsus kogurahvastikus rahvaloenduste andmetel (info Statistikaameti kodulehelt)

Eesti 2011. aasta rahvaloenduse tulemustel on 0-14-aastaseid ehk lapsi rahvastikus 15%. Võrreldes eelmise, 2000. aasta loendusega on laste osatähtsus vähenenud kolm protsendipunkti.

Raamatukogutöö „kaikad kodaras“

Raske on hoida üleval huvi raamatute vastu, kui peres ema ega isa raamatuid ei loe (Ida-Virumaa). Lisaks vähenevale lugemishuvile toodi kõige sagedamini põhjuseks rahapuudusest tingitud uudiskirjanduse ja koolilugemise raamatute vähesust (Võrumaa).

Töö tulemuslikkust mõjutavad ka muudatused personalis. Ühe töötaja koondamise järel on töökoormus väga suur. Selle all kannatab ürituste ettevalmistamine ja läbiviimine (Lääne-Virumaa). Rapla aruandest võib lugeda, et lastele korraldati üritusi eelmisest aastast vähem. Mõju avaldas lastetööle spetsialiseerunud kolleegi töölt lahkumine. Või siis kärbiti mõnes piirkonnas töötaja koosseisulist kohta ja sellega lühenes raamatukogu lahtiolekuaeg (Võrumaa). Kolleege paneb nõrdima ka suhtumine lasteteenindusse, kui mitmes küllaltki arvestatava suurusega keskuse raamatukogus ei toimu juba aastaid lisaks raamatute väljastamisele praktiliselt mingit muud tööd lastega (Lääne-Virumaa).

Murelikul meelel nimetatakse paljudes väikestes asulates laste arvu kahanemist, kooli ja/või lasteaia puudumist teeninduspiirkonnas (Aaspere, Võsupere, Karepa, Varangu) või põhikooliosa kaotamise ohtu (Vajangu), noorte õppima asumist kaugemale koolidesse (Lääne-Virumaa).

Mitmed raamatukoguhoidjad tõdesid, et vallas asuv noortekeskus köidab oma tegevustega lapsi rohkem kui raamatukogu (Ida-Virumaa). Noored on tihtipeale üleorganiseeritud. Noorte vähese vaba aja pärast võistlevad nii teatrid, muuseumid kui kontserdikorraldajad (Tallinn).

Õpilase vähese raamatukogu külastamise põhjuseks on intensiivne koolitöö ja huvialaringides käimine, trendikas on käia päeva jooksul mitmes ringis (Harjumaa).

Saksi raamatukoguhoidja küsitles noortekeskuse koosolekul lapsi ja nende vanemaid. Lapsed väitsid, et neil on päeva jooksul kooliga seoses väga palju vaja lugeda ning rohkem lihtsalt ei jaksa. Kõige parem lugemise aeg on nende arvates haigena kodus olles. Ka vanemad olid seda meelt, et lapsed loevad ainult seda, mida koolis vaja ja sellest piisab: on palju muid ettevõtmisi, palju aega päevast võtab kodune õppetöö (Lääne-Virumaa).

Mis on hästi ja teeb rõõmu

Tsitaat Vergi raamatukogu aruandest – teeninduspiirkonda kolis sügisel pere, kus on kaks koolilast – kõneleb sellest, kuivõrd oluline on väikeses maakohas lastega pere tulek (Lääne-Virumaa).

Vaatamata arvuliste näitajate langusele väidab Viljandi Linnaraamatukogu, et lastel on huvi raamatu ja lugemise vastu suurem kui arvutite lummus. Hiiumaal aga kasvas laenutuste arv vaatamata lugejate ja külastuste arvu langusele, kuna on suurendatud kohustusliku kirjanduse eksemplaarsust. Häid tulemusi annab, kui raamatukogu paikneb kooli või lasteaia ühe katuse all (Ida-Virumaa) või kui kokku on sattunud suured ja aktiivsed klassid ning koostööaltid klassijuhatajad (Simuna). Õpilaskodu asutamine Haljala Gümnaasiumi

juurde tõi seal elavad lapsed raamatukokku aega veetma (Lääne-Virumaa). Viikama elu tagavad ka värskest remonditud ruumid (Simuna, Märjamaa). 2012. aasta jaanuaris avati Narva Laste Loomemajas lastega töö parendamiseks Lastekirjanduse laenutuspunkt, mis on avatud kahel päeval nädalast kella 16.00 - 19.00.

Pärnu rõõmustab, et lisaks kodulehele on raamatukogu lasteosakonnas toimuv alati kajastatud Pärnu Postimehe veebilehekülgedel ja väga sageli ka paberlehes. Seda siis tänu oma raamatukogu töötaja heale sulejooksule.

Mida tehakse lapse ja raamatu kokkusaamiseks

Raamatukogudes korraldatakse lastele raamatukogutunde, ekskursioone, kirjanduslikke kohtumisi, esitlusi, ettelugemisi, ööraamatukogusid, etendusi, viktoriine, kirjanduse tutvustusi, konkursse, mälumänge, muinasjututunde, näitusi, meisterdatakse, joonistatakse.

Aasta peamised teemad, mida lastega käsitletud

- Kaisukaru Teddy 110
- Astrid Lindgreni 105. sünniaastapäev, nt Saare Maakonna Keskraamatukogus loodi jõulutoana Pipi Segasumma suvila. Raamatukogu ideest ja otsitud materjalidest valmistasid ametikooli dekooriõpilased dekoratsioonid, Kunstikooli õpilased elusuuruse hobuse. Juurde planeeriti meisterdamise töötod, kus valmisid kuuseehted Pipi jõulupuule ja toimus kohtumine kapteni - kirjanik Lembit Uustulindiga. See sobitus ka Pipi tuppa, kuna Pipi isagi oli laevakapten. Narvas toimus noortekeskusega koostöös Lindgreni teemal kirjandusfestival „Planeet nimega Astrid”.
- Eesti film 100, nt Haapsalus toimus sarja Kutsu-Juku raames viis nuku-, laste- ja noortefilmi päeva. Lasteraamatukogus seoti filminäitamise raamatu, kirjanduslike mängude ja/või nukufilmi ajaloo. Eesti nukufilmi lugu käisid tutvustamas Mait Laas ja Ago Ruus.
- Aino Pervik 80
- Oskar Luts 125
- Oskar Lutsu „Kevade“ 100
- Henno Käo 70
- Tiia Toomet 65
- Eno Raua „Sipsik“ 50. Nt Pirital kujunes eriti toredaks isadepäevaeelne Sipsiku tund, kus lasteaialapsed võtsid hommikul oma isad raamatukokku kaasa ning pärast said Sipsikute meisterdamisel käe külge panna ka isad.
- Lotte. Nt toimus üritus „Lotte ruttab Sillamäele!”, külas olid multifilmi „Lotte” loojad Heiki Ernits ja Janno Põldma. Raplas kohtuti Heiki Ernitsa ja Valter Uusbergiga ning üleval oli näitus „Leiutades Lottet”. Selle sündmusega tähistati Eesti filmiaastat.
- Loomulikult emakeelepäev, ettelugemispäev, lasteraamatupäev, Põhjamaade raamatukogunädal, raamatukogupäevad jne. Nt Viljandis korraldati rahvusvahelise lasteraamatupäeva tähistamiseks 4. klassi õpilastele kirjandusmäng „Käomaailm

tontide ja dondiga” Henno Käo elu ja loomingu põhjal. Osales 16 võistkonda linna ja maakonna koolidest.

- Väga tähtsaks peetakse eesti lastekirjanduse propageerimist. Enamuse ürituste teemad ongi eesti lastekirjanikest ja -kirjandusest (Põlvamaa).
- Lasteaias saab käsitleda päris ootamatuid, see-eest väga toredaid teemasid. Nii viidi Savernas läbi lastehommik „Savusaun” (suitsusaun) (Põlvamaa).

Suursuguseid ettevõtmisi

- Lääne-Virumaa Keskraamatukogu rahvusvaheliseks suurprojektiks kujunes sõpruslinnade Rakvere ja Lapua raamatukogude vastastikused juubelingitused ehk lastekirjanike vahetus. 2012. aastal tähistasid Rakvere ja Lapua raamatukogud oma juubeleid. Lapua Linnaraamatukogul täitus 150 tegevusaastat, Lääne-Virumaa Keskraamatukogu tähistas 100. aastapäeva. Koostöölepingu kohaselt otsustasid juubilar-raamatukogud kinkida vastastikku sõprusraamatukogu teeninduspiirkonna lastele kohtumise naabermaa lastekirjanikuga. Läbirääkimiste tulemusel nõustusid unikaalsesse sünnipäevakingi rolli asuma soome lastekirjanik Hannele Huovi ja eesti lastekirjanik Kristiina Kass. Projekt sai teoks tänu kultuurkapitali kirjanduse sihtkapitali rahalisele toetusele (840 eurot). Hannele Huovi külaskäigust said lisaks Rakvere lastele osa ka Tapa linnaraamatukogu lugejad.
- Kirjanike raamatukogutuuri – Saaremaal ja Pärnumaal lastekirjanikud Heiki Vilep, Helvi Jürisson ja Merca (Pärnus ei esinenud) tõid kokku palju õpilasi ja ka täiskasvanuid. Kirjanike tuuri kaudu külastasid Lääne-Virumaa Keskraamatukogu ja Haljala raamatukogu Mika Keränen, Wimberg ja Leo Kunnas.
- 26.-29. septembril osalesid Tallinna Keskraamatukogu neli töötajat Tallinna linnavalitsuse korraldatud kultuurireisil „Tallinna kohtumised Peterburis”. Sõidu eesmärgiks oli kaasaegse eesti lastekirjanduse tutvustamine. Võõrustajateks Peterburis olid kaks raamatukogu, A. Puškini nimeline Laste Keskraamatukogu ja Primorski Rajooni Keskraamatukogu. Külakostiks viidi Peterburi eesti lastekirjanike venekeelseid raamatuid ning et tutvustus oleks huvipakkuvam, esitati lastele nukuetendus „Sipsik”. Raamatukogutöötajad olid ise etenduses tegelased ja vastuvõtt oli väga positiivne.
- Tartu Linnaraamatukogu koostas ja viis läbi kirjandusfestivali Prima Vista lasteprogrammi. Nagu ikka, toimus otsimismäng Toomemäel noorematele ja keskastme õpilastele. Korraldati kontsert, kus esinesid Tartu lasteaegade laululapsed. Lastel olid külas Leelo Tungal ja Reeli Reinaus. Väga meeleolukaks kujunes kohtumine Vene tuntud lastekirjaniku Grigori Osteriga. Põnevaks tegi selle eelnenud konkurss „Kahjulikest nõuannetest”.

Veel lennukaid tegemisi

Kätt hoitakse ajapulsil, 7.-9. märtsil oli üle-eestiline õpetajate streik ning enamus koolidest suletud. Viljandis korraldati Suur laste streigipidu. Lapsi tuli kohale palju ja enamus neist veetsid terve päeva raamatukogus. Lapsed said meisterdada, joonistada, multikaid vaadata, muusikat kuulata, jututelgis olla ja muinasjutte kuulata, mängida keksu või keeglit, teha käejälgi, osaleda spioonimängus jne. Streigi toetuseks korraldati ka Tallinna

Keskraamatukogus lastele mitmeid ettevõtmisi ning terve märtsikuu said lapsed osaleda joonistusvõistlusel „Minu õpetaja”.

Maikuu on Kuressaare linna sünnipäevakuu ja traditsiooniliselt kõneleb lastega ja loeb ette keegi linna tähtis inimene. Seekord rääkis linnapea Mati Mäetalu oma lemmikraamatust „Lõvi Lõrr ja jänes Jass”. Õpilased said katsuda ka linnapea ametiraha ja küsida tema töö ja elu kohta.

Väga positiivne kogemus saadi koos lastega läbiviidud täiskasvanute ettelugemisvõistlusest Võrumaal. Võistlejate jaoks täieliku üllatusena tehtud ettevõtmine oli kui väike etendus, kus kogumikust „Laste rõõm” loosiga valitud lühilugude kaudu demonstreerisid oma näitlejameisterlikkust kõik vallavalitsuse töötajad eesotsas vallavanemaga. Seni kuni lastest koosnev žürii väga tõsimeelselt oma kokkuvõtteid tegi, pandi võistlejad proovile vanasõnade tundmise mängus.

Aktiivse vananemise ja põlvkondade sidususe aasta puhul toimus tänu sponsoritele 39 lapse ja vanavanemaga Jõhvist väljasõit Tallinnasse. Bussis toimus raamatututvustus ja viktoriin „Neid raamatuid loeme koos lapselastega”, Tallinnas külastati teletorni ja loomaaeda.

Uhtnas jätkati 2011. aastal alguse saanud Mika Keräneni loomingutu tutvustamist, käidi üheskoos Draamateatris vaatamas etendust „Varastatud oranž jalgratas”. Tallinnasse sõites tuletati raamatu sisu meelde ja tagasi tulles arutleti, kuivõrd erines raamat teatrietendusest (Lääne-Virumaa).

Alatskivi raamatukogu korraldas kultuuriloolise matka „Peipsi nõid Laana”.

Rasina raamatukogu juhataja Edda Prüki (kes töötab ka Mooste põhikoolis õpetaja ja raamatukoguhoidjana) sõnul on laste jaoks kirjutamisoskust ja fantaasiat arendavad (rahvusvahelised) projektid. Tema õpilased löövad kaasa Comeniuse projektis. Lapsed kirjutavad lisa järjeloole „Raamatukoguhiiir Leo”. Parimad jutud saadeti Luxembourgi, samuti sõnamängulised luuletused ja jutud. Tublimad lapsed said suvel preemiareisi Poolasse ja ees seisab veel toredaid reise.

Harjumaal tehti naabervaldade vahel koostööd ja Lugemispuu võistluses osalesid Saue, Kiili, Tabasalu, Saku ja Harku vald.

Viljandis korraldati maakondlik infootsivõistlus 5. klassidele „Raamatutes peitub tarkus”. Lühidalt tutvustati õpilastele suunatud teatmeteoseid ja nende kasutamist. Järgnes 45-minutiline võistlus. Osales 15 kooli, mis on esmakordse ürituse kohta väga hea näitaja.

Järvamaal toimus traditsiooniline 4. klasside kevadine õueüritus. Paide Ühisgümnaasiumi 4. klassid said seekord kutse Aino Perviku raamatukangelaselt Taaniel Tinalt, kes kutsus lapsed Paide Vallimäele aaret otsima. Abiks oli aardekaart ja vihjeks sajanditagused fotod Vallimäest ning selle ümbrusest. Auhinnaks aga piraadipiknik limpsi ja präänikutega.

Jäned raamatukogu on oma ettevõtmistes pidevalt kandnud hoolt kodukandi pärimuste ja kultuuriloo tutvustamise eest. Sügisel toimus vahva mõnusast kambavaimust kantud lasteüritus „Pööningul on hirmus põnev”. Idee sündis elust enesest: lapsed käisid alatihti küsimas lossi kummituste kohta ning tondijutud olid lugemisvalikus väga populaarsed. Mõne lapse puhul tundus, et see teema hakkab teda hirmutama ja kasvab liiga suureks. Seepärast lahati tondimaailma põhjalikult: käidi pööningul neid peletamas, räägiti lossis elavast kummitusest, vanarahvatarkustest, igasugustest krattidest ja muudest olenditest. Lapsed rääkisid õhinal ka oma isiklikest kogemustest. Lõpuks arutati, mis tegelikult kõige selle taga on ja kuidas oma hirmudest vabaneda.

Projekt „Nukits uurib raamatuid” täiendas Nukitsa konkurssi Lääne-Virumaal raamatute põhjalikuma uurimisega. Lisaks raamatute hindamisele õhutas see lapsi otsima Nukitsa konkursi raamatutest kõige põnevamat raamatutegelast ja teda teistele lugejatele tutvustama mõnusalt kunstipärasel, mängulises või humoorikas vormis. Projektitööde näitusele „Tegelased väljuvad raamatust” saabus 19 värvikat tegelaskujude tutvustust. Mika Keräneni lastekrimkadest tuttav salaselts Ramps oli Uhtna laste poolt avatud kriminaaltoimiku vormis, mille kaustadest võis leida nii tegelaste pilte, „ülekuulamisprotokolle”, jälitusmaterjale ja salaseltsi taustainfot. Projekti lõppes rahvusvahelise lasteraamatupäeval, mil raamatutegelaste uurijad kohtusid kirjanik Jaanus Vaiksoo ja kunstnik Kertu Sillastega, kelle abiga prooviti omal nahal läbi, kuidas sünnib tegelaskuju sõnade ja kuis pliiatsi abil.

Eesti Lastekirjanduse Keskuse ettelugemisnädala üleskutsele vastanud Võru Linnateatri näitlejad käisid koos raamatukoguhoidjaga kõigis Võru linna lasteaedades 6-aastastele Aino Perviku raamatuid ette lugemas. Rühmaõpetajad avastasid seepeale võimaluse raamatukoguhoidjaidki raamatutega rühma kutsuda.

Suurimaks koolieelikutele suunatud projektiks Tallinnas oli „Saja rahva lood”, mis on Eestis elavate rahvusvähemuste kultuure tutvustav kohtumisürituste sari lasteaia rühmadele. Sarja nimi „Saja rahva lood” annab võimaluse jagada lastega erinevate maade muinasjutupärandit. Teemaks olevat maad tutvustasid lastele Eestis elavate rahvusvähemuste kultuuriseltside esindajad. 2012. a toimus neli kohtumist, kus lastele tutvustati Poola, Armeenia, Bulgaaria ja Taani rõivaid, muusikat, käsitööd, multifilme või rahvalikke mängu.

Ühisesse kultuuriruumi sulandumise eesmärgist ja vajadusest tutvustada vene keelt emakeelena kõnelevatele lastele eesti kaasaegset lastekirjandust oli kantud Tallinna Keskraamatukogu avalike suhete osakonna poolt algatatud ja kultuuriministeeriumi toetusprogrammi „Ühine teabelevi läbi kirjanduse” rahastatud projekt „*Tuk-tuk, kto tam? Pisatel prišol v gosti k nam!*”. 2012. a kohtusid õpilased selle projekti raames kirjanik Leelo Tunglaga, Sass Hennoga, lasteajakirja Täheke peatoimetaja Ilona Martsoniga.

Alates oktoobrist kuni detsembrini korraldati Tallinna Keskraamatukogus Poola Suursaatkonnaga koostöös 14 üritust lastele. Nende põhilisteks osadeks olid Janusz Korczaki

eluloo ja kirjandusloomingu tutvustamine ning raamatu „Kuningas Macius Esimene” uue väljaande esitlus. Toimusid veel temaatilised meisterdamistöoad lastele.

Jõgeval õnnestus väga hästi heade soovide kaartide meisterdamine, millest võtsid osa kool ja noortemaja. Novembrikuu kuulutati heade soovide kaartide meisterdamise kuuks. Tulemus oli 230 kaarti, kuhu lapsed kirjutasid omapoolsed head soovid ja oma nime. Detsembris kingiti need raamatukogu teenindusosakonnale. Jõulude ajal said lugejad koos laenutatud raamatutega kaasa heade soovide kaardi. Tagasiside oli väga hea. Inimesed olid väga tänulikud, mõned tegid lastele isegi kingitusi.

Jõgeval tunnike raamatukogus – Egiptuses elava pere eestlannast ema palvel luges ja jutustas raamatukoguhoidja nende 3-aastasele lapsele muinasjutte ja lihtsalt vestles lapsega. Ema palve oli, et laps tutvuks raamatukoguga, kuuleks ja saaks võimalikult palju rääkida eesti keeles.

Palju ettevõtmisi lastele korraldatakse projekti korras, milleks taotletakse raha erinevatest fondidest. Raamatukogude eelarved on tillukesed, kuid projektidega raha taotlemine läheb aasta-aastalt keerulisemaks (Lääne-Virumaa).

Kallid külalised

Mitmed raamatukogud on ära märkinud, et rohkem loeti nende kirjanike raamatuid, kellega tulemas või toimunud kohtumine, kelle kohta toimusid näitused või raamatutunnid (Tapa). Kirjaniku jõudmine maakohtadesse on kindlasti kohalik suursündmus.

Erinevates raamatukogudes käisid külas Katrin Ehrlich, Heiki Ernits, Lehte Hainsalu, Sass Henno, Hille Illipe-Soontak, Inga Ivanova, Andres Jaaksoo, Helvi Jürisson, Doris Kareva, Hille Karm, Mika Keränen, Andrus Kivirähk, Leo Kunnas, Heli Künnapas, Siiri Laidla, Janka Lee Leis, Ilona Martson, Renita Metsalu, Viive Noor, Helga ja Enn Nõu, Sulev Oll, Marja-Liisa Plats, Janno Põldma, Piret Päär, Jaan Rannap, Reeli Reinaus, Peeter Sauter, Joonas Sildre, Kertu Sillaste, Ivar Soopan, Ilmar Tomusk, Niina Treifeldt, Ilmar Trull, Leelo Tungal, Jaanus Vaiksoo, Kätlin Vainola, Aidi Vallik, Ott Vallik (Moritz), Heiki Vilep, Juhan Voolaid, Wimberg.

Rakvere ja Tapa lapsed kohtusid veel ka Soome kirjanik Hannele Huoviga, Tartu ja Tallinna lapsed legendaarse Moskva lastekirjaniku Grigori Osteriga.

Viljandi maakonnas 2012. aastal kohtumisi lastekirjanikega ei toimunud. Avaldatakse soovi, et algatataks ka lastekirjanike, illustraatorite ringsõidud. Kohtumised nomineeritud lastekirjanikega oleks samuti vajalikud.

Väike laps on A ja O

Väikelapsed on paljudes raamatukogudes erilise tähelepanu all, näiteks Narva Keskraamatukogus viidi läbi projekti „Kasvame koos raamatutega” üritusi, mis on mõeldud 4-5-aastastele lastele, kes ei käi lasteaias. Pärnus saavad 5-8-aastased lapsed osaleda Karude jututoas, 1,5-4-aastased lapsed Mürakarukoolis. Võrumaal jätkusid mudilaste jutulaupäevad, kus raamatujuttude ning meisterdamise kõrvale mängiti sõrme- ja liikumismänge. Uute

perede lisandudes tuli jätkuvalt teha vanemate (kasutaja)koolitust ja õpetada suunama last meisterdamisel ja mängude juures. Mõned vanemad suhtusid esimestel külastustel raamatukoguüritusse kui tasuta lastehoiuteenusesse, minnes ise ajalehte lugema. Teiste perede eeskujul hakati siiski pikapeale lapsega rohkem tegelema.

Järjest enam luuakse raamatukogudesse lastele oma nurk, kus mängida, joonistada, meisterdada ja raamatuid vaadata (Lääne-Virumaa, Tartumaa, Põlva, Rapla, Jõhvi). Põlvamaal seati Ahja raamatukogus sisse lugemiskamber, mille avas jutuvestja Piret Päär. Saverna uues raamatukogus sisustasid lapsed ise trepialuse lugemispesa, mis samuti toredasti avati – vanaemad lugesid lastele oma lemmikjutte. Pärnu Keskraamatukogus näeb lasteosakonna jutunurgas järjest rohkem väikelapsi. Mõni on isegi nii tilluke, et alles roomab. Heaks näiteks on ka Tallinna Keskraamatukogu muusikaosakond, kus kuni 17-aastaste lugejate ja nende laenutuste arvu languse juures toimus hüppeline tõus külastuste arvus. Oma panuse on sellesse andnud seal aktiivselt tegutsema hakanud Mufila lastenurk oma iganädalaste ettevõtmistega. Tallinnas Pääsküla raamatukogus tegutses 2011. a detsembrist kuni 2012. a märtsini kogukonda kaasav padjaklubi. Padjaklubi eesmärgiks oli teha mõnusamaks laste lugemispesa – selleks oodati inimestelt ja ettevõtetelt toredaid patju, mille peal lapsed lugemispesas istuda saaksid. Padjaklubi oli tulemuslik, patju tegid raamatukogule Kivimäe Põhikooli õpilased, ühistööna noortekeskuse noored ning ka lugejad.

2012. a kevadel uuris Võrumaa Keskraamatukogu lasteosakonna raamatukoguhoidja Raili Sohard TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia seminaritööna [väikelaste vanemate hinnanguid ja ootusi Võrumaa RK LO teenustele](#).

Uuring oli planeeritud raamatukogu arengukavas ja sellega tehti kokkuvõtte 2008 - 2012 kestnud väikelaste raamatukogukasutust elavdavate tegevuste väljaarendamisest. Küsitlus oli veebipõhine ja koosnes 20 küsimusest. Uuriti rahulolu lasteosakonna lahtiolekuagadega, asukoha ja töökeskkonnaga; teavikute kogu koostise ja paigutusega; väikelastele suunatud teenuste ja üritustega; väikelaste vanematele ja lasteaiaõpetajatele suunatud teenuste ja üritustega; lugejateeninduse kvaliteediga.

Laekus 94 täidetud ankeeti. Valdavalt olid hinnangud lasteosakonnale ja väikelastele suunatud teenustele väga head ja head, kuid tehti ka ettepanekuid lugejateeninduse ala arendamiseks, kogude koostise kujundamiseks, lahtiolekuagade ja ürituste aegade muutmiseks. Enim rahulolematust põhjustas väikelaste vanemates parkimiskorraldus raamatukogu juures. Kurdeti puuduliku ventilatsiooni üle. Ilmnes vajadus intensiivsemalt arendada täiskasvanute kasutajakoolitust lastekirjanduse ja lasteosakonna kasutusvõimaluste alal.

Koolivaheaeg

Kui lastel on kiire ja raske kooliajal, siis koolivaheaega ei tohi raamatukoguhoidja maha magada – just siis on aeg suvelugemisteks, mängudeks, meisterdamisteks. Siis peab raamatukogu olema eriti ahvatlev ja avari (Lääne-Virumaa).

Käina Raamatukogus Hiiumaal on populaarsed kevadise koolivaheaja üritused „Koolivaheaeg raamatuga”, raamatukoguhoidja juhendamisel tegutsetakse ka Kohtla-Järvel, Valgas, Viljandis ja mujal. Pärnus juhendab vaheaja töötoas lapsi õpetaja Toimetulekukoolist. Talvisel koolivaheajal toimus Pärnus rekordiliselt pika pildi joonistamine, mida kuu aega eksponeeriti ja ka ajalehes näidati. Ka Narvas kajastatakse vaheajal toimuvat kohalikus meedias. Narvas on juba traditsiooniks kujunenud õppeaasta viimasel nädalal läbiviidav 1.-9. klasside õpilastele suunatud ürituste tsükkel „Hurraa, vaheaeg!”. Just sellel ajal on lasteosakonnas kõige suurem hulk lapsi. Jõuluvaheaja jooksul viidi aga Narvas läbi heategevuslik aktsioon „Aidata on kerge”, mille käigus lapsed kinkisid vaestemaja elanikele isetehtud jõulukaardid.

Viitna raamatukoguhoidja nimetab oma küla viit kooliealist last nagu oma pere lasteks, sest nad veedavad raamatukogus kogu vaheaja. Lapsed korjasid nii metsast kui ka mere ääres käies rannast sobivat looduslikku materjali (oksi, kive, käbisid, lilli, teokarpe, sammalt jm) ja meisterdasid neist. Ajal, kui käsitsi kirjutamine ja postiga kaardi saatmine on juba harulduseks muutumas, räägiti koolivaheajal Tallinnas Sääse raamatukogus ettevõtmisel „Kirjasõber raamatukogust” kirjasaatmise ajaloost, kirjutati Kadrioru raamatukogu lastele kiri ja joonistati pilte. Iga laps sai oma pildi eraldi ümbrikusse panna, aadressi kirjutada ja postmargi kleepida ning lõpuks ka ise ümbriku postkasti viia. Sarnane üritus toimus samal päeval ka Kadriorus ja neilt saabus Sääse raamatukokku neli kirja koos joonistustega.

Suvi!

Paljudesse väikeasulate raamatukogudesse toob nn suvelaste maaletulek koolivaheaegadel raamatuhuvilisi juurde (Vergi, Karepa, Muuga). Hea, et paljud raamatukogud pakuvad lastele ka suveks tegevust. Parksepas tegutses lugemisring „Lugemisrõõm”, kus lapsed lugesid üksteisele ette. Väiksemates koolidest kaugel asuvates maaraamatukogudes oligi koolivaheaeg ainus aeg, mil on võimalik lastega üritusi korraldada – siis olid oma küla lapsed kodus, neile lisandusid vanavanemate juures puhkavad lapsed ja lähikonna suvelaagrite lapsed (Võrumaa).

Erinevaid lugemisprogramme pakutakse Hiiumaal, Jõgeval, Järvamaal, Tallinnas, Valgas ja mujal. Põhimõte on enamasti sarnane, nimekirjast laenutatud teatud arvu raamatute lugemise eest saab laps auhinna, väljasõidu või peo. Viiendat aastat kestis Kundas suvine lugemisvõistlus ehk pärlimäng. Tamsalu raamatukogu käivitas sarnase suveprojekti nime all „Lugemistuhin 2012”, kus iga läbiloetud raamatu eest said lapsed valida endale pärleid.

Augustikuus toimus Valgas „Trollipidu”. Trollilugusid jutustasid ja lastega põnevaid mängu mängisid Enn Tobre ja Merle Trestip. See oli sündmus, mida lastekirjanduse osakonna kollektiiv valmistas ette pikalt. Koostööd tehti Valga Maavalitsuse kaudu Põhjamaade Ministrite Nõukoguga infobürooga. Sündmus korraldati vabas õhus, raamatukogu kõrval asuvas Säde pargis. 31 last kuulasid huviga jutustajaid ning osalesid nende juhendatud mängudes.

Sillamäel toimus augusti viimasel nädalal lasteraamatukogus suvelõpuüritused „Raamatupiknik”. Lapsed mängisid vabas õhus spordimänge, lugesid raamatuid, joonistasid. Lääne-Virumaal oli suveprogramm „Suvised sevimised”. Kuna Rakvere oli 2012. aastal metsapealinn, siis olid suvetegevused seotud loodusega. Abjas said lapsed osaleda suvises detektiivimängus, kus vastuseid tuli leida uuemast lastekirjandusest.

Raamatukogud tegelevad ka erinevate laagrirühmadega ja tasuta mänguline hariv programm sobib laagrikorraldajate kavva kindlasti.

Toredaid näitusi

Näitus peab tutvustama kirjanikku tõesti ahvatleval ja põneval moel, lihtsalt raamatute ritta seadmisest pole kasu (Lääne-Virumaa).

Tapa Linnaraamatukogul jätkus koostöö sõpruslinna Akaa kunstnikega. Raamatukogu lasteosakonnas seati üles Akaa kunstnike lapitööd ning kunstnike juhtimisel toimus taimetrükitehnika õpipäev raamatukogu ette püstitatud telgis.

Lääne-Virumaa Keskraamatukogus pakutakse juba mitmendat aastat lastele võimalust koostada ise raamatunäitus. Sel aastal koostasid klassid näitusi vana aja raamatukogu mängu raames vanadest raamatutest, kusjuures nad valisid ise teema, sõnastasid pealkirja ja kujundasid vanaaegsete vahenditega näitusesildi.

Kuressaares ja Pärnus said lugejad näha erilist näitust Tartust Paberimuuseumist. Näituse juures tegutses ka töötuba, kus kunstnik Anne Rudanovski õpetas lapsi tegema lihtsamaid paberist vorme. Näitus kandis nime „Arhitektuurne origami”, see sisaldas ruumilisi raamatuid, mis näitasid põnevaid ehitisi – päris ehitiste pabermakette.

Võru Loovuskooli näitustel on pikk traditsioon. Toimusid 17. ja 18. näitus, need avati tavapäraselt rohkearvulise publiku osavõtul Loovuskooli beebikooli ja laulukooli kontserdiga. Bibliograaf rääkis beebikooli tundides vanematele, kuidas valida lapsele sobivat raamatut.

Sügisel kujunes Tartu Linnaraamatukogus väga populaarseks vendade Grimmide loomingu interaktiivne näitus „Muidasjutumaailmad”, mille raamatukokku toomise initsiaatoriteks olid Saksa saatkond ja Goethe instituut.

Näidendid

Raamatukogud kasutavad üha enam laste tähelepanu saavutamiseks mängulisi võtteid, käpiknukke, nukke-raamatutegelasi jms (Varstu).

Tapal töötati välja põhjalikum raamatutega sõbraks saamise tund – „Raamat kui sõber”, kus kasutajatarkuste jagamine on ühendatud näpunukunäitemänguga (Heli Rõõmu „Head sõbrad”) ning tunni lõpul said lapsed medali „Olen raamatusõber”.

Kevadel toimus teatrikuu puhul Viitna raamatukogus kogupereüritus, milleks lapsed õppisid ära näidendi „Kass ja hiir”, kus oli kolm tegelast, aga ühel lapsel tuli mängida kordamööda

mitut rolli. Laste entusiasm ettevalmistusel oli meeletu, nad lausa elasid raamatukogus, lavastasid, tegid kuulutused, kutsusid täiskasvanud publikuks. Seda näidendit mängivad lapsed enda lõbuks siiani, kui osalised satuvad ühel ajal raamatukogus olema ja alati on lõbus.

Võrumaa Keskraamatukogu Võrukaela näiteringi 14 etendusest enamiku publikuks olid lasteaialapsed ja algklasside õpilased. Näitering esines raamatukoguüritustel, kutsus lapsi raamatukokku etendusele ja käis etendustega koolides, lasteaedades, haiglas. Näiteringi tunnid toimusid 2 korda nädalas lepingulise ringijuhhi juhendamisel.

Sillamäel toimus traditsiooniline lasteaedade ja raamatukogu koostöö nn Teatriprojektis. Igal aastal osalevad lapsed eesti lastekirjaniku teoste alusel tehtud lavastuses. 2012. a oli see kirjanik Henno Käo.

Raamatukogutöötajad on pannud oma näitlejameisterlikkuse proovile ja lastele on tehtud mitmeid etendusi. Näiteks pakub Paepealse raamatukogu väikelastele nukuetendusi, mis on lasteraamatute põhjal raamatukoguhoidjate endi loodud. Populaarseks on kujunenud „Kultuurne hunt”, kus õpetatakse hindama maailma meie ümber. Laste- ja noorteteeninduses valmis ülilühinäidend Andrus Kivirähki jutust „Isa sokid”, millega röömustati lapsi 1. juunil lastekaitsepäeval Tallinna Loomaaias ja E. Vilde muuseumis eesti kirjanduse sügislaadal. Laagna raamatukogu töötajad mõtlevad tihtipeale välja toredaid ja fantaasiaküllaseid nukuetendusi, kus ka lapsed ise saavad erinevate tegelastena kaasa tegutseda.

Tartu Linnaraamatukogu nukuteater esines etendusega kirjandusfestivalil „Prima Vista”.

Suure-Jaani raamatukogu juures Viljandimaal jätkus laste näiteringi tegevus.

Pärnus on aastaid jõulunäitemängu tehtud. Ikka kolm advendilaupäeva järjest ja veab seda Rein Laos Kunstide Majast oma erinevate näitetruppidega. Pealtvaatajaid on alati ja vaatajale alati tasuta.

Mängud

Raamatukogud soetavad endale ka üha enam lauamänge. Arvestades suurenevat huvi lauamängude vastu kutsuti Võru Keskraamatukogus Tartu Ludo lauamängupood tutvustama lapsevanematele uuemaid arendavaid mänge igas eas mängijatele. Pärnu Keskraamatukogus toimus pärnakas Hedda Peet'i koostatud lauamängu „Matk mööda tuletorne” esitlus. Osales ligi 25 last, võitjale oli auhinnaks seesama mäng. Tallinnas Väike-Õismäe raamatukogus valmis koostöös raamatukogu kunstnikuga Tallinna Päevaks Tallinna vanalinna teemaline lauamäng.

Et lapsedki saaksid osa Lääne-Virumaa Keskraamatukogu 100. sünnipäevast ja tunnetaksid paremini aastakümnete jooksul raamatukogus toimunud muutusi, avati lasteosakonnas vana aja raamatukogu nurk. See andis võimaluse asuda selle aja raamatukoguhoidja rolli, kus töövahendeiks olid veel tušisulg ja täitesulepea, arvelaud, arvutusmasin Felix, kirjutusmasin,

kataloogid-kartoteegid, soovitusnimestikud, kasutusjuhendid, kuupäevatempel ja raamatukogu templid eri aegadest. Riilitele seati kõige vanemad raamatud, lugemislauale 30-ndate aastate ajalehed, algusaastate Pioneerid ja Tähekesed. Imekombel olid säilinud 1972. aastal tublide lugejate autahvlil olnud pildid, mis nüüd välja seati, et lisada möödunud aegade hõngu. Vana aja raamatukogu mängus osalenud klassid said koostada ka päris oma raamatunäituse. Suurt pusimist nõudis lugejapiletile oma nime raamatukogulikus kirjas kirjutamine, arvelaua arvutamine oli tõsine pähekkel, aga suurimat elevust tekitas hoopis kirjutusmasinal trükkimine. Lisaks käis suur hulk lapsi suvelgi vana aja raamatukogus mängimas.

Põlvamaal Ahjal töi endisest kooliraamatukoguhoidjast juhataja koolist kaasa teatritrupi Rõduteater ning lugemis- ja loovmänguringi Padjaklubi, mille tegevusteks on uute raamatutega tutvumine, jutustamine ja põnevate mängude mängimine.

Kõige kergem ja populaarsem otsimismäng on Põlvas loterii-allegri, mida korraldatakse erinevatel tähtpäevadel, sel aastal laste tungival nõudmisel ka ühel vihmasel suvenädalal augustis. Osade laste meelest võiks loterii-allegri kesta kohe kogu aeg, sest vähemalt kuus korra paar käiakse selle toimumise kohta küsima.

Tore koostöö toimus Mustamäe ja Õismäe raamatukogude vahel maikuu ürituse „Suur aardejaht“ läbiviimisel. Mängu eesmärgiks oli teadvustada lastele viie haruraamatukogu olemasolu nendes linnaosades, anda teadmisi raamatukogu kasutamise ning e-kataloogist ESTER vajaliku info otsimise kohta. Suure aardejahi võitmiseks tuli külastada kõiki viit raamatukogu. Auhinnaks oli tasuta loomaia külastamine 1. juunil, kus aardejahi pidajatega kohtus raamatukogu Looduse lugemissaalis mereröövel.

Koostöös Sakala keskusega viidi Viljandi Linnaraamatukogu poolt läbi Lastekaitsepäeva linnamäng. Mängu sisuks oli kesklinna tundmine, fotode järgi tuli üles leida maja või koht Viljandis ning vastata küsimusele. Eesmärgiks oli panna oma kodulinnas tähelepanelikumalt ringi vaatama.

Noortele

Noorsootööseadus sätestab, et noor on 7-26-aastane isik, Tallinna Keskraamatukogus loetakse 7-aastast lapseks ja kokkuleppeliselt isikuid alates 14-eluastast noorteks.

Kui algklassidega on raamatukogudel hea kontakt, siis noortele on raamatukogul juba keerulisem tegevust pakkuda. Iseteadlikum noorsugu tuleb raamatukokku pigem koolis nõutava kirjanduse järele kui lihtsalt aega veetma. Kooliga suhtlemisel on suureks abiks, kui raamatukogu leiab huvitatud kontaktisiku, kes raamatukogu mõtteviisi ja pakutava teemaga haakub. Tallinna Keskraamatukogu avalike suhete osakond on viimastel aastatel korduvalt pörganud kokku probleemiga, kus koolid on küll huvitatud kirjanikega kohtumistes, kuid ei ole nõus selleks tulema raamatukokku. Aruannetest võis lugeda, et väikelaste raamatukogukasutuse elavdamiseks planeeritud tegevused said tulemuslikult käivitatud, edasi tuleb neile lisada rohkem koolilastele, eriti teismeliste suunatud tegevusi (Lääne-

Virumaa, Võrumaa). Ka Tartu Linnaraamatukogu nentis, et noortele suunatud kirjandusüritusi nappis ja selle suunal on tarvis rohkem pingutada, sest neid üritusi on keeruline korraldada.

Samas on raamatukogudes ka teistsuguseid kogemusi ja nii sai näiteks hea hoo sisse noorte tegutsemine Tallinnas Laagna raamatukogus, kus noored käisid koos raamatutest vestlemas või lauamängude õhtutel aega veetmas.

Tallinna Keskraamatukogul käivitus 2012. a septembris 7.-9. klasside noortele mõeldud kirjanduslike kohtumiste sari „Sõna sekka!“. Iga kuu kutsuti noortega kohtumistel sõna sekka ütlema üks külaline, kes lähenes tekstide loomisele või esitamisele teistest erinevalt. Oma loomingut ja tegevust tutvustasid 2012. a neljal kohtumisel erinevates raamatukogudes räppar Tommyboy (Toomas Tilk), jutuvestja Piret Päär, näitleja Külli Reinumägi ja blogikirjutaja Kauri Kaljuste. Noored said kohtumise käigus ka oma oskusi ja loovust proovile panna praktiliste ülesannete lahendamisel.

Jõgeva Maakonna Keskraamatukogus on püütud mitu aastat luua tihedamat koostööd 7.-9. klassi õpilaste ja õpetajatega. Sellel aastal see õnnestus – raamatukogus korraldati raamatunäituste võistluse „Tee ise raamatunäitus“, mis tõi raamatukokku õpetajad, õpilased, pani kodulehte külastama ja raamatuid lugema. Õpetati, kuidas korraldada raamatunäitust, kuidas leida abi raamatukogu kodulehelt, RIKSWEB-ist, e-kataloogist. Selle järgi pidid näituse koostajad tegema kodutöö ja tulema raamatukokku oma ideede ja raamatute nimekirjadega. Näituse koostajad tegid ise valiku, mida ja kuidas näitusele panna. Õpetaja soov oli, et toimuks näituse esitus ja tutvustamine klassikaaslastele, sest koolis said õpilased selle eest loovtöö hinde. Raamatunäituste koostamise võistlus jätkub 2013. aastal.

Aprilli lõpus panid Tõnu Talpsep (BMF) ja Tiit Kimmel (ERR) Tapa raamatukogu muinasjututuppa üles Rein Marani loodusvaatlustelgi ja -tehnik ning klaaskappi meistri väärrika auhinnakogu. Toimus loodus-, filmi- ja meediatund Tapa Gümnaasiumi meediaklassi õpilastele. Õpilased said ise teha kaamerateaga välivõtteid ja hiljem analüüsis Tõnu Talpsep noorte tehtud filmi.

Paepealse raamatukogus kutsus noorte omaalgatuslik grupp „Novus Spectrum: noored ja demokraatia“ kõiki huvilisi vanuses 16-26 koomiksijoonistamise töötuppa, kus Joonas Sildre juhendamisel tutvuti koomiksijoonistamise algtõdedega.

Haapsalu lasteraamatukogus toimusid noorte omaloominguõhtud. Narvas viidi 6.-9. klasside õpilastele vaheaegadel läbi „Vabaaja veetmise kooli“ (Школа правильной тусовки), mis pakub noortele erinevaid üritusi, teeõhtuid ja õpitubasid. Ahjal viisid 7.-9. klassi tüdrukud läbi lõbusa kirjandusteemalise nuputamismängu 1.-5. klassi õpilastele.

Narva kogemus on näidanud, et õpetajad ja õpilased osalevad meelsasti raamatukogus toimuvatel Eesti ja Narvaga seotud üritustel. Kõige suurem huvi nende kahe teema vastu tekib alati just enne vabariigi aastapäeva. Nii ongi lasteosakond just selle perioodi jaoks

loonud erinevaid üritusi, näiteks „Vana linna saladused” – kirjanduslik mäng 8.-9. klasside õpilastele, mille eesmärk on keskenduda rohkem ja vähem tuntud faktidele Narva linna ajaloost.

Mitmes raamatukogus jagasid noortega oma teadmisi ja oskusi raamatukoguhoidjad – Paepealse raamatukogus alustas klubi „Ma ise ilutegija”, kuhu olid oodatud noored ehtemeisterdamise huvilised. Pääsküla raamatukogus tegutses noortele Rootsi Ring. 2011. aasta detsembrikuus tööd alustanud Rootsi Ring jätkas tegevust ka 2012. aastal. Ring on suunatud 11-15-aastastele lastele ja noortele, kellel on tõsisem huvi selle maa, keele ja kirjanduse vastu.

Tallinna Keskraamatukogu perepäeva üllatajaks laste- ja noorteteeninduses olid V.A.T Tantsustuudio noored. 2012. a tähistas stuudio oma 15. sünnipäeva ning selleks valmistati tantsijatega ette Aino Perviku loomingust tuntud tegelastega üllatustants raamatukogus esitamiseks. Sama tantsuüllatust said kogeda veel nelja raamatukogu lugejad, kelle jaoks ootamatus olukorras ilmusid riulite vahelt välja põnevad tegelased, kes esitasid vahva tantsunumbri.

Viljandi Linnaraamatukogu huvijuht korraldas noortele reklaamvideo filmimise, LIPDUB-i. Kui päeva alguses oli põhirõhk sellel, et saada võimalikult hea video, siis juba poole tegemise peal muutus lõpptulemus vähem oluliseks ning oluliseks muutus protsess, kuna video tegemine oli väga lõbus ja oli näha, et lapsed ja noored nadivad seda tõeliselt. Lõpptulemusega võib rahule jääda.

Noortega tegutsemise ergutamiseks anti Tallinna Keskraamatukogus töötajatele välja tunnustav tiitel „Aasta parim noortetöö”. Uute algatuste, gümnaasiumiastme noortele mõeldud sarjade „*Pisatel prišol v gosti k nam!*” ja „Keelatud raamat” korraldamise eest sai tiitli avalike suhete osakond.

Viljandi Omavalitsuste Liit tunnustas raamatukogu laste- ja noorteürituste korraldajaid tänuüritusega Pärimusmuusika Aidas.

Raamatutest, lugemisest ja soovitamisest

Uued kogud

31. jaanuaril avati Tallinna Keskraamatukogu lugejatele e-raamatute laenamis- ja lugemiskeskond ELLU, mis annab tunnistust Tallinna Keskraamatukogu soovist olla ühelt poolt innovaatiline ja ajaga kaasas käia ning teiselt poolt olla võimalikult kasutajasõbralik. ELLU pakub kauaoodatud võimalust laenutada raamatut ilma füüsilisse raamatukokku tulemata. Laste- ja noortekirjanduse valik on hetkel ELLUs veel kesine, oodatud on iga täiendus.

Tallinnas Paepealse raamatukogus alustati koomiksikogu loomist ja sinna teavikute komplekteerimist. Praegu on olemas koomikseid nii lastele, noortele kui ka täiskasvanutele,

keeleti on samuti valik lai – on eesti, vene ja inglise keeles, mõningaid ka soome ja saksa keeles.

Kogude täiendamisel tähelepanekuid

Lääne-Virumaal tuntakse, et lastekirjanduse komplekteerimisele seab piirid õhuke rahakott. Eelistatakse eesti autorite teoseid, võetakse arvesse koolide ja lasteaedade õppekavu. Kui keegi on üldse võitnud minister Langi kohustusliku kirjanduse nimekirjadest, siis ilmselt on need maapiirkondade lapsed, kellele telliti riigi poolt eraldatud rahast (olude sunnil) varasemast rohkem lasteraamatuid. Ehk on maakonna raamatukogude lastelaenuuste kasvu taga just suurem hulk uudiskirjandust? Kohustusliku koolilugemise osas napib ikka raamatuid. Mõnel pool on kool ja raamatukogu teinud kena koostööd ja muutnud nimekirjad paindlikumaks ning laiendanud valikuvõimalusi, et lapsed ikka lugeda saaksid.

Ka Viljandi Linnaraamatukogu väidab, et Kultuuriministeeriumi suuniste järgimine suurendasid laste- ja noortekirjanduse tellimist maakonnas. Valiknimekirjas peaks leiduma ka lastele ja noortele sobivat aimekirjandust. Viljandi Linnaraamatukogu suurendas lastekirjanduse eksemplaarsust, selle tulemusena on vähenenud järjekorras olevate nimetuste arv.

Jõgeva Maakonna Keskraamatukogu aruandest võib lugeda, et laste väärtkirjandus on sundostu nimekirjas, millest raamatute ostmisel võib nii mõndagi raamatut osta 3-4 eksemplari. Järelkomplekteerimisel osteti mitmete lagununud raamatute asemele uued (A. Lindgreni ja A. Kivirähki raamatud). Jõgeval pööratakse rohkem tähelepanu väikelaste raamatutele. Ostetakse ka pappraamatuid ning muid erikujulisi raamatuid.

Enamik raamatukogusid Võrumaal pidi lasteraamatute oste üha rangemalt piirama. Vähesed uued raamatud läksid kohe ringlusse ja raamatukoguhoidjatel ei olnud sageli võimalustki neid ise läbi lugeda, et uudiskirjandusega kursis olla ja osata neid lugejatele soovitada. Seetõttu väärtustati maakonnaseminaride raamatututvustusi.

Jõhvis on paljud vene emakeelega lapsed ja ka nende vanemad üha enam hakanud laenutama eestikeelset kirjandust. Samas on küsitud soome-, saksa- ja prantsuskeelseid raamatuid, millest uuemat kirjandust pakkuda meil peaaegu ei olegi.

Lisa saadi ka annetustest, nt Võrumaal laekus pidevalt annetusi kasutatud lasteraamatute laadale lasteosakonna esikus. Sellest oli kujunenud populaarne raamatuvahetuskeskus. Raamatuid töid mitte ainult eraisikud, vaid ka oma kogusid puhastavad kooliraamatukogud. Niihästi lasteosakond kui paljud maaraamatukogud leidsid raamatulaadale toodud annetustest täiendust ja lagununud eksemplaride asendusraamatuid oma kogudesse, väikelaste raamatuid viidi lasteaiarühmadesse, raamatukogu külastajad valisid endale raamatuid. Tõhus täiendus vanade lasteraamatute kogusse saadi Hoiuraamatukogust (Läänemaa).

Lisaks lagunenud ja aegunud teavikute mahakandmisele tehakse Tallinna Keskraamatukogus uutele raamatutele ruumi müües liigseid eksemplare või vanemaid kordustrukke raamatukogudes kohapeal või raamatutäikadel. Müüginimekirjad on üleval ka raamatukogu kodulehel.

Mida loetakse

Kõige rohkem ikka kohustuslikku kirjandust. Nt Võrumaa Keskraamatukogu lasteosakonna enimlaenutatud raamatute edetabelis hõivaski esimesed paarkümmend kohta kooli lugemisvara. Ka selle lugemisel pakutakse raamatukogus tuge, nt väikeses Lahu raamatukogus loetakse üheskoos kohustuslikku kirjandust ning joonistatakse läbiloetud raamatu teemal pilte. Umbes sama on seis ka teistes raamatukogudes: n-ö vaba lugemise teosed pääsevad vaevu edetabeli teise kümne lõppu (Lääne-Virumaa).

Noorte hulgas on nõutavad ikka veel kõik Tänapäeva noorteromaanivõistluse raames välja antud raamatud. Lastevanemate kiitva hinnangu on saanud kirjastuse Tänapäev lasteraamatute sari „Minu esimene raamat”. Algastme õpilane soovib raamatuid tänapäeva lapse koduelust, kus oleks pereelu ja reaalne kodu (nt A. Perviku Paula lood). Põhikooli õpilane ootab pakkumist ja lausa detailideni raamatu kohta informatsiooni. Ulmeline maailm on noored oma võimusesse haaranud (Harjumaa).

Popid on ka igasugu õudukad nagu G.Osteri „Õuduste kool”, „Tüdruk veiniplekiga kleidis”. Hea minek on ka fantaasia- ja ulmeraamatutel ning noortekatel (Järvamaa).

Pärnu Keskraamatukogus loetakse meeleldi uudiskirjandust, eriti hästi uut eesti lastekirjandust. Eesti lastekirjandus on tõeliselt heas seisus ja riiulitele seisma ei jää.

Kohtla-Järve raamatukogus olid kohapeal loetavatest raamatutest jätkuvalt populaarsed ruumilised ja šabloonraamatud, algõpetuse värviraamatud, terviseteemalised ja mänguraamatud jt. Võrumaa Keskraamatukogu lugemissaalis kasutati palju mängu-, pusle- ja hääleraamatuid, mida oleks rohkem soovitud ka koju laenata.

Keskkoolealisi noori lugejaid rõõmustab, et Tallinna harukogudesse on ostetud huvitavaid ingliskeelseid raamatuid ja alati ei peagi nende muretsemiseks sõitma kesklinna võõrkeelse kirjanduse osakonda. Inglisekeelse kogu suurendamine on olnud vajalik, kuna koolis peavad lapsed ja noored lugema kirjandust ka inglise keeles. Pääsküla raamatukogus on tähele pandud, et kui 2011. a pidid gümnaasiumiõpilased lugema ingliskeelseid raamatuid, siis nüüd peavad seda tegema ka põhikooli õpilased.

Näiteid lugemissoovitustest

Sillamäe haruraamatukogu töötajad pöörasid erilist tähelepanu lasteperioodikale, näiteks üritustel „Raamatukogurohumaa” ja „Lugemispink” tutvustati lastele värvilisi ja huvitavaid ajakirju, mille tulemusena kasvas lasteperioodika laenutuste arv aasta jooksul 9% võrra.

2012. aastal pakuti Narvas lasteaedade kasvatajatele välja võimalus osaleda „Võlukoti” projektis. Võlukott on Narva Keskraamatukogu logo kandev suur kott, mis sisaldab enda 15-

20 raamatut vastavalt laste vanusele ja kasvatajate poolt pakutud teemadele. Esimesel korral saabus lasteaiarühmadesse koos kotiga ka lasteosakonna maskott lohepoeg Julius ning viidi läbi lühike raamatute tutvustus. Projekt pakkus huvi paljudele kasvatajatele. Ainukeseks komplikatsiooniks on kasvatajate tõrksus võtta enda kanda vastutus lasteaias olevate raamatute eest.

Kullamaal kooli korraldatud Lugemisöö algklassidele, kus raamatukogujuhataja tutvustas 1.-2. klassile ja 3.-4. klassile kolmel viimasel aastal ilmunud huvitavamaid lasteraamatuid. Pärast seda laenutati neid raamatuid üsna palju.

Võrumaa Keskraamatukogus oli paarkümmend raamatut tutvustust eri vanuses õpilastele, lisaks tutvustati slaidikavadega lastekirjanike elu ja loomingut (A. Lindgren, A. Pervik, K. Kass). Põhikoolide klassid käisid aktiivselt kirjandusülevaateid kuulamas ka Viljandi Linnaraamatukogus. Epp Raudsepa poolt läbi viidud kirjandusülevaated on noortepäraseid, illustreerimiseks on kasutatud klippe ja muusikapalu.

Arvutid, arvutimängud, e-lugered

Paljud raamatukogud tõdevad, et aina raskem on lapsi arvuti eest raamatute juurde viia. Algklasside õpilaste seas on populaarne kohe koolist raamatukogusse tormata, et siis esimesena arvuti juurde jõuda (Kunda), Lepnal lõpetati raamatukogus arvutimängude mängimine, kuna tekkisid suured probleemid raamatukogu korra ja vara hoidmisega ning selle tulemusena on raamatute-ajakirjade lehitsejaid rohkem. Jõgeva Maakonna Keskraamatukogu nendib, et laste külastuste arv on väga palju tõusnud, kuna lapsed on omaks võtnud, et raamatukogus saab arvutit kasutada. Populaarsed on arvutimängud.

Pärnus on arvutimängude mängimise võimalus lasteosakonnas nüüd juba kaks aastat. Mängimas käiakse hoolega, aga üldjuhul tullakse ikka ainult mänguhuvist, raamatud jäävad tagaplaanile. Ehkki see ei ole reegel.

2012. aastal ei ostetud Tartu Linnaraamatukogu lasteosakonda juurde ühtegi arvutimängu, põhjuseks ikka seesama rahanappus. Mängud kuluvad kiiresti ja seetõttu tuleks osta neid juurde vähemalt paar korda aasta jooksul. Huvi arvutimängude laenamise vastu püsib ja seetõttu on oluline seda osa kogudest kasvatada. Aasta lõpus aga muretseti uus teler ja Wii mängukonsool ning 2 mängu.

Mõned raamatukogud lubavad arvutites mängida vaid siis, kui teisi kasutajaid hetkel ei ole. Põhiliselt kasutavad lapsed raamatukogus arvutit selleks, et peale kooli korraks meile lugeda või e-koolist õppimist või muid teateid vaadata (Põlva).

Üha suuremal hulgal koolilastest on kodus arvutid ning kogu vajaliku informatsiooni võib leida kodust väljumata ja paber kandjal olevaid teavikuid kasutamata. Ka õpetajad suunavad üha vähem lapsi otsima vastuseid oma küsimustele raamatukogust. Raamatukogu muutub üha rohkem infoallikast vaba aja veetmise kohaks (Narva).

Kohati on laste arvutiosavus näiline, puudu jääb otsimootorite kasutamise oskusest ning hätta jäädakse õige otsisõna leidmisel (Lääne-Virumaa).

Võrumaal saadi raamatukogule üks rahvaloendusel kasutusel olnud sülearvuti, mida on kavas hakata kasutama lugejate kataloogiarvutina ning mille juures saab teha ka e-kataloogi individuaalset kasutajakoolitust.

Jõgeva Maakonna Keskraamatukogu sai 2012. aastal e-lugeri, mis oli küll raamatukogu maine küsimus, kuid väga suurt huvi selle vastu üles ei näidatud. Tallinna Keskraamatukogu laste- ja noorteteeninduses olid kohapeal kasutamiseks iPad ja e-luger, mida kasutati aasta jooksul 195 korral. E-lugeri kohapealne kasutamine on pea olematu. Lugeril oleks rohkem rakendust, kui lugejad saaksid seda koju kaasa laenata. iPadi vastu on huvi suur, kuid kasutust leiab see raamatukogus kohapeal pigem internetis käimiseks kui selles olevate e-raamatute lugemiseks. Lugerist ja iPadist e-raamatute lugemise võimalust on tutvustatud erinevatel koolitustel ja üritustel.

Raamatukogud levitavad rohkem infot oma ettevõtmiste kohta internetikeskkonnas, luuakse lastele eraldi kodulehti (Jõgeva), kasutatakse *Facebooki*, peetakse oma blogi (Narva Lastekas).

Pai lugejatele

Paljudes raamatukogudes on saanud tavaks suuremate lugemishuviliste laste tunnustamine (Harjumaa, Hiiumaa, Ida-Virumaa). Jõgeva Maakonna Keskraamatukogu korraldas Tublide laste päeva. Tartu Linnaraamatukogu korraldas augustis koos kirjastustega Koolibri suvedetektiividele tänuürituse ja autasustati tublimaid raamatulugejaid. Lääne-Virumaa Keskraamatukogu lasteosakond andis õppeaasta lõpul Rakvere linna koolide aktiivseimatele raamatukogu kasutajaile 1.-5. klassist üle tubli lugeja tunnustused koos raamatukogu juubelimärkidega. Alu, Kodila, Hagudi ja Kuusiku raamatukogud premeerisid oma tublisid lapslugejaid sõiduga Kilplasse.

Pärnus toimus arutelu teemal „Mis on laste lugemise mõõt ja kust seda saab“. See oli üheaegselt teema arutelu ja 2011. aasta tublimate lugejate autasustamine. Vestlusringist võtsid osa Pärnu Postimehe ajakirjanik Anu Villmann, kes tegi hiljem lehte loo, õpetajaid erinevatest koolidest, mitu lapsevanemat (ka üks vanaema), raamatukoguhoidjad, osa autasu saanud lastest. Oli huvitav mõttevahetus, kas lugemist ja lugemust saab kuidagi mõõta ja kas ja kuidas õnnestub lapsi raamatuni suunata.

Reklaam ja kingitused

Igale lapsele meeldib kingitusi saada ja ülla eesmärgi nimel on igati põhjendatud, et raamatukogud võiksid aegajalt endale kingituste tegemist lubada. Samuti on vaja raamatukogu reklaamida nende laste seas, kes veel raamatukoguni pole jõudnud.

Harjumaal kingib Laulasmaa raamatukogu esimese klassi õpilastele Lugemispäeviku ja Tartumaal Melliste raamatukogu kingib esimesse klassi astujatele raamatu. Lääne-Virumaal

jagati kooliminejate suvepäevadel lastele lugejapileteid. Pärast üritust leidis nii mõnigi laps raamatukogu uuesti üles (Viru-Nigula); lasteaia pidulikul lõpupeol said lapsed flaieri, mis on ühtlasi kutseks raamatukogusse ning infomaterjal lapsevanemale (Kunda). Tallinnas tutvustatakse 1. klasside lastele raamatukogu läbi raamatuprojekti, mille raames juba viiel aastal on Tallinna Keskraamatukogu andnud välja lasteraamat, mis on kingitud igale Tallinnas 1. klassi läinud lapsele. 2012. aastal anti välja raamat „Armando”, mille kirjutas Mika Keränen ning illustreeris Kertu Sillaste. Jalgpalliteemalise raamatu esitlusel said Kivimäe Põhikooli 1. klassi lapsed lisaks raamatule ka elamuse kohtumisest terve Nõmme Kalju jalgpallimeeskonnaga.

Raamatukogu tagalatöö lastega

Oma raamatukoguhoidja ametinippe on hea jagada ka lastega.

Lääne-Virumaa Keskraamatukogus, Tapal, Kundas ja Vinnis korraldatakse 1. klasside õpilastele Soome raamatukogudes kasutatavat raamatukogumängu, mis aitab lapsel avastada raamatukogu nii külastaja kui töötaja rollis olemise kaudu. Vinni raamatukogu on mängu täiendanud uute ülesannetega, lastes mängijatel tembeldada uusi raamatuid, panna peale vöotkoodi ja isegi raamatuid arvutisse sisestada. Raamatukogumängus osalenud lapsed on kärmed lugejaks registreerujad ning hiljem sagedased külastajad.

Vinni-Pajusti raamatukogus töötab juba aastaid koguni kaks raamatukoguringi, 3. ja 5. klasside lastele. Lastel on suur vajadus, et keegi nendega tegeleks, nad lausa janunevad tähelepanu järele. Õpitakse kasutama teatmeteoseid, ülesandeid teeb nii raamatukoguhoidja kui ka lapsed ise. Käib täpne punktiarvestus. Ring toimub kord nädalas, kestab novembrist kuni aprillini, mil toimub maakondlik õpioskuste olümpiaad. Ringi töö lõpeb kevadel lõpupeoga ja parimate autasustamisega.

Sillamäel korraldati raamatukogupäevade raames üritus „Väike raamatukoguhoidja”, kust võtsid osa 4.-9. klasside õpilased. Nad tutvusid raamatukoguhoidja tööga, osalesid lugejate teeninduses, aitasid rikutud raamatute parandamises. Üritus meeldis lastele ja noortele väga.

Põlvemaal Kanepis olid 4. klassi lapsed palutud raamatukokku karjääripäevale, mille raames prooviti raamatuid arvutisse sisestada, laenutada jne.

Koostöö ja töö lastega tegelevate täiskasvanutega

Võlusõna on „koostöö” – koolidega, lasteaedadega, rahvamajadega, noortekeskustega, lastekodudega, lastehoiuga, kirjandusringidega, seltsidega, teatritega, tantsurühmadega, huvikoolidega, eelkoolidega, muuseumidega, loomaaiaga, loomemajanduskeskusega, lugemisühinguga, saatkondadega, teiste raamatukogudega.

Järvemaal tunnustati Koigi lasteaeda Kalevipoeg Tartu Ülikooli väärtuskasvatuse konkursil just tänu koostööle raamatukoguga ja erinevatel teemadel raamatukogupäevade läbiviimise eest lasteaialastele.

Head koostöosuhted on rahvaraamatukogudel Eesti Lastekirjanduse Keskusega. Osaletud on keskuse korraldatud teabe- ja õppepäevadel, ELK organiseeritud Nukitsa konkursil. Kunstnik Viive Noor esines raamatukogutöötajate koolitusel ja kohtus Põltsamaa lasteraamatukogu kunstihuviliste õpilastega (Jõgeva). Tänu lastekirjanduse keskusele ja Viive Noorele on Raplas viimastel aastatel lastele eksponeerida heatasemelisi näitusi. Raamatukogud osalesid vabariiklikul võistlusemisel „Loeme koos Aino Perviku lugusid”. Vabariiklikke võistlusi on kindlasti vaja korraldada, sest Tallinnast kaugete koolide õpilastele ja ka õpetajatele on maakonna esindamine suureks tunnustuseks ja stiimuliks (Põlvamaa).

Lääne Maakonna Keskraamatukogust Krista Kumbergi ettekanded on alati oodatud ning kolleegidele kui ka lapsevanematele ja õpetajatele heaks suuniseks lastekirjandusega tutvumisel.

Võrumaa Keskraamatukogus tutvustati lapsevanematele mitmel korral uuemat pedagoogilist kirjandust ja lasteraamatuid, õpetati analüüsima lasteraamatu kujundust, teksti esitusviisi ning sisulisi väärtusi. Lasteaiaõpetajatele tutvustati paaril korral lasteraamatuid, milles on juttu õppekavas käsitletavatest väärtustest. Ka Tapal ja Rakveres tutvustati lastega tegelevatele täiskasvanutele raamatuid.

Pärnus on aastate jooksul välja kujunenud kindel grupp õpetajaid, kes alati raamatukogu mõtete ja ettepanekutega haakuvad, vajadusel abistavad. Raamatukogu korraldas neile tänuürituse „Õpetaja suudab lapsed raamatukogusse meelitada”.

Viljandis korraldati koostöös Viljandi Linnaraamatukogu ja lasteaia Midrimaa õpetajatega lasteaegade ideelaat. Eesmärk oli kokku koguda võimalikult palju mõtteid, kuidas ise oma käte ja loovusega on võimalik lastele valmistada huvitavaid õppevahendeid. Ideelaat tekitas laialdast huvi. Toimusid erinevad loengud. Tutvustati raamatukogu tegemisi, mis suunatud lasteaegadele, ning uuemat eesti lastekirjandust. Usume, et need lasteaiaõpetajad, kes laadal osalesid, leiavad tihedamini tee raamatukokku ning toovad kaasa oma lapsed.

Vabatahtlikud

Mitmetesse raamatukogudesse on jõudnud vahvad vabatahtlikud abilised, kes aitavad läbi viia erinevaid ettevõtmisi. Pääsküla raamatukogu vabatahtlik Kristina avaldas soovi asutada raamatukokku kunstiring. Ka Lääne-Virumaal valmistab rõõmu, et mitmel raamatukogul on õnnestunud saada endale vabatahtlikke abilisi. Kunda raamatukogus käis Aino Perviku raamatuid ette lugemas Anne-Liisi Laaneste, Kadrina raamatukogus vallavolikogu esimees Jaanus Reisner, keskraamatukogus harrastuskirjutaja Helge Soots. Vabatahtlik gümnaasiumiõpilane Liisu Jäppinen oli Kunda raamatukogus abiks valmistamas koos lastega pärlimängu ehteid. Viitna raamatukogus oli vabatahtliku suveabilisena meisterdamiste juhendajaks alushariduse pedagoogiks õppiv Laura Pajussaar, kelle käe all valmisid toredad meisterdused naksitrallidest ja pokudest, vilditi mänguasju ja volditi-liimiti linde ning loomi. Rahvusvahelise ettelugemispäeva puhul käisid Viljandi Linnaraamatukogu vabatahtlikud erinevates Viljandi asutustes raamatuid ette lugemas.

Mida raamatukoguhoidja tahab

Oodatakse spetsiaalseid koolitusi lasteüritusi korraldavatele inimestele (Harjumaa). Ka Läänemaal tunnevad maaraamatukoguhoidjad vajadust lugemiskultuuritundide läbiviimiseks metoodilise materjali järele.

Lääne-Virumaa Keskraamatukogus on igal aastal toimunud lastetöölane koolituspäev. 2012. aastal oli selle teemaks toimetulek „raskete” lastega. Koolituse viis läbi psühholoog ja perenõustaja Maarika Kongi. Rahutute ja keskendumisraskustega lastega tegelemiseks vajab raamatukoguhoidja nõu ja abi. Katse-eksituse meetodil tegutsemiseks on meie lapsed liiga hinnaline ühisvara.

Jõhvis leitakse, et jätkuvalt tuleb otsida kõiki võimalusi tasuta kursustest ja konverentsidest osavõtuks, et osata vastata inimeste infopäringutele ja osata kasutada e-teenuseid ja infot.

Vastavalt võimalustele on tegeldud enesetäiendamisega: käidud aprillis Tartus algupärase lastekirjanduse päeval, juunis ERÜ korraldatud lasteraamatukoguhoidjate suveakadeemias Viljandis, septembris Märjamaal toimunud lasteraamatukogutöötaja päeval. Augustikuus käidi Hiiumaal rahvaraamatukogude seminar-laagris (Järvamaa).

Põlva peab tähtsaks ka kogemusnõu, kuidas üht või teist ettevõtmist (kaas arvatud raamatukogutunnid) huvitavalt korraldada. Nii ongi oluline jagada kolleegidega oma teadmisi ja kogemusi. Näiteks Tapa linnaraamatukogu lasteosakonna juhataja Margit Lättemägi tutvustas aastalõpuseminaril oma möödunud aasta jõulukuist sokiteemalist raamatutundi, nii et saalitäis Lääne-Virumaa raamatukogutöötajaid sai kuulamisele lisaks meisterdada, laulda ja tantsida. Kõik nautisid Margiti tundi rõõmuga, sellegipoolest ei leidunud aruannetes peaaegu üldse viidet koolitusvajadusele lastetöö vallas.

Olulised on ka väljaspool Eestit töötavate kolleegide kogemused. Lääne-Virumaa Keskraamatukogul on aastast 1993 sidemed Lappeenranna maakonnaraamatukoguga. Aruandeaastal olid Rakveres külas Lappeenranna raamatukogutöötajaid Elina Hokkanen ja Paula Mäkelä, kes tutvustasid oma kogemusi ürituste korraldamise ja reklaamimise vallas.

Lõpetuseks

Meie kõigi soov pakkuda mitmekesisest ja läbimõeldud eakohast tegevust nii lastele kui noortele meeldivaks kujundatud miljões. Olukord aga on nii ja naa. Väga palju sõltub raamatukoguhoidja pealehakkamisest.

Siit-sealt jääb silma, et algatusi tuleb ka lastelt endilt ja õige ta ongi küsida vahel lastelt, et mida nemad raamatukogult ootavad.

Tartu Linnaraamatukogu aruandest oli tore lugeda pidulikku kokkuvõtet: „Raamatukogu on koht, kus raamatud ja lapsed(lugejad) ning oma ametile pühendunud entusiastlikud raamatukoguhoidjad kokku saavad. Raamatukogu personalil on interaktiivne roll suhtes oma lugejatega. See on kõrgeid nõudmisi esitav pingeline töö, mis premeerib meid rahulolevate lugejatega, kes lahkuvad raamatud kotis ja naeratus näol.”